

Никола Александров

ПРИМЕНА СИМЕТРИЈА У КОНСТРУКТИВНИМ ЗАДАЦИМА

Час вежбања у првом разреду Гимназије у Босилеграду

1. Уводни део часа

Подсетимо се прво о следећем:

- Изометрије су преликавања која имају својство да чувају растојања међу тачкама.
- Осна симетрија σ_p пресликава сваку тачку M у њој симетричну тачку M' у односу на утврђену праву p – осу симетрије. Пишемо $\sigma_p(M) = M'$.
- Централна симетрија σ_O пресликава сваку тачку M у њој симетричну тачку M' у односу на утврђену тачку O – центар симетрије. Пишемо $\sigma_O(M) = M'$.
- Једно правило и поступак који се на основу тог правила примењује код изометрија: ако тачка M припада правој a (кргу k), тада њена слика M' припада слици a' те праве (слици k' тог круга), тј. $M \in a \implies M' \in a'$ (односно $M \in k \implies M' \in k'$).

2. Главни део часа

Решићемо неколико задатака из којих се може видети како се осна и централна симетрија могу искористити при решавању неких задатака.

ЗАДАТАК 1. Дате су у једној равни тачка S и праве a и b које се секу и не садрже S . Одредити тачку A на правој a и тачку B на правој b , тако да тачка S буде средиште дужи AB .

Решење. Анализа. (Анализа задатка је, као што знамо, припремна етапа, али и најважнија јер припрема конструкцију односно даје кључ решавања.)

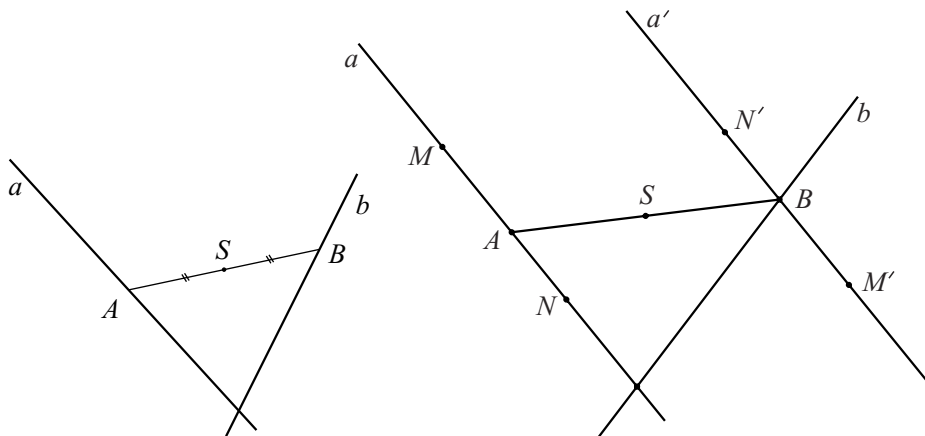
Претпоставимо да је задатак решен и скицирамо одговарајућу слику 1. Посматрајући пажљиво слику, ученици уочавају да су тачке A и B симетричне у односу на тачку S . Зато посматрамо централну симетрију σ_S . Тада $\sigma_S(A) = B$. Даље, $A \in a \implies B \in a'$, где је $a' = \sigma_S(a)$. Дакле, $B \in a'$, а како $B \in b$, следи да је $\{B\} = b \cap a'$, па је $\sigma_S^{-1}(B) = A$.

Конструкција. На основу извршене анализе, јасно је да треба обавити следеће конструкције. (Захтевам да ученици опишу конструкцију по корацима.)

1) Конструисемо праву a' , слику праве a , тј. $a' = \sigma_S(a)$ помоћу двеју њених тачака M и N .

- 2) $a' \cap b = \{B\}$.
- 3) $\sigma_S^{-1}(B) = A$.
- 4) AB је тражена дуж.

Конструкцију обављају ученици под надзором наставника, сл. 2.

Сл. 1

Сл. 2

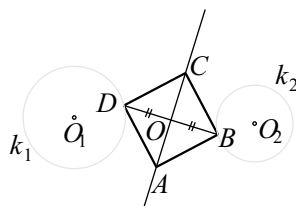
(Дакле, тражена фигура је, на основу анализе, нацртана коначним бројем основних конструкција. При том, као што видимо, конструкција је комплетна јер је сваки корак описан, а не само нацртан.)

Доказ. (Доказујемо да је конструкцијом одређена тражена фигура, тј. утврђујемо да ли конструисана фигура задовољава све услове задатка.)

По конструкцији, тачка S је центар симетрије правих a' и b' , па је $SA = SB$ и тачке A , S и B су колинеарне.

Дискусија. (Овде испитујемо услове решивости и број решења.)

Како се праве a и b секу, а права $a' \parallel a$, то се праве a' и b секу, па задатак има тачно једно решење.

Сл. 3

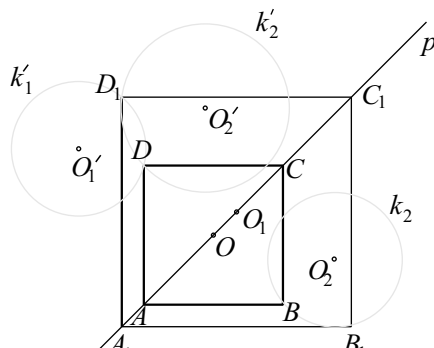
ЗАДАТАК 2. Конструисати квадрат $ABCD$, тако да два његова супротна темена A и C припадају датој правој p , а друга два темена B и D припадају датим круговима k_1 и k_2 .

Решење. Анализа. Нека је задатак решен и нека је $ABCD$ тражени квадрат, сл. 3. Посматрамо осну симетрију σ_p (јер су ученици уочили да су тачке B и D симетричне у односу на дату праву p). При том је $\sigma_p(B) = D$. Како $B \in k_2$, следи $D \in k'_2$. Даље, $D \in k'_2 \wedge D \in k_1 \implies \{D\} \subset k'_2 \cap k_1$, па је $\sigma_p^{-1}(D) = B$.

Конструкција. На основу анализе ученици изводе конструкцију по тачкама:

- 1) $k'_2 = \sigma_p(k_2)$,
- 2) означимо са D једну од пресечних тачака кругова k'_2 и k_1 ,
- 3) $\sigma_p^{-1}(D) = B$,
- 4) $p \cap DB = \{O\}$,
- 5) темена A и C одредимо тако да је $OD = OB = OC = OA$.

Конструкција је приказана на сл. 4.

Сл. 4

Доказ. Доказ следи непосредно из дефиниције осне симетрије и чињенице да је осна симетрија изометрија.

Дискусија. Задатак има 2, 1 или 0 решења, у зависности од тога да ли се кругови k'_2 и k_1 секу, додирују или немају заједничких тачака.

3. Завршни део часа

У завршном делу часа ради постизања оперативности стечених знања дајем задатак 3 за самостални рад. За време његове израде надгледам њихов рад и пружам евентуалну помоћ.

ЗАДАТАК 3. Дат је угао pOq и у њему тачка A . Конструисати праву кроз A тако да одсечак између кракова угла буде тачком A преполовљен.

Домаћи задаци

1. Дат је круг k , права p и тачка S . Конструисати тачке $M \in k$ и $N \in p$ тако да S буде средиште дужи MN .
2. Дате су у једној равни права p и кругови k_1 и k_2 . Конструисати дуж AB тако да $A \in k_1$, $B \in k_2$ и да права p буде симетрала дужи AB .
3. Дат је угао xOy у тачке A и C у њему. Конструисати паралелограм $ABCD$ тако да темена B и D припадају крацима Ox и Oy .